

юць філасофскі змест і ствараюць гукавобраз сіняга туману. Хутчэй за ўсё, колеры вясны Алеся Разанава такія ж яркія, як на карціне Эйвінда Эрла – зялёны, жоўты, чырвоны. Успаміны, якія выклікаюць радасныя эмоцыі, могуць быць рознакаляровымі, шматфарбнымі. Аднак рэжысёр тут менавіта чытач, і яго асабістыя асацыяцыі дыктуюць усю колеравую гаму, акрамя аднаго – колеру сіняга туману.

Такім чынам, эстэтычная вартасць і мастацка-выяўленчага, і літаратурна-мастацкага вобраза “Сіняга туману” відавочная: мастак – вобраз – глядач, паэт – вобраз – чытач – гэтыя два ланцужкі дазваляюць адчуць, убачыць іх метафарычнасць: лагічнае і рэальнае ў пейзажы Эйвінда Эрла, рэальнае і сімвалічнае ў версэце Алеся Разанава.

Літаратура

1. Балек, Ян. Синий – цвет жизни и смерти. Метафизика цвета. – М.: Искусство. – XXI век, 2008. – 408 с.
2. Балова, О. Л. Способы интерпретации текстов: экспликация глубинного смысла / О. Л. Балова // Языки культуры. – 2013. – № 9. – С. 192–196.
3. Гаўрош, Н. В. Слоўнік эпітэтаў беларускай мовы. – Мінск: Выш. шк., 1998. – 603 с.
4. Иттен Иоханнес. Искусство цвета / Перевод с немецкого; 2-е изд. – М.: Д. Аронов; 2001. – 96 с.
5. Кожина, Н. А. Заголовок художественного произведения: структура, функции, типология / Автореферат диссертации канд. филол. наук. – М, 1986. – 288 с.
6. Культуралогия. Энциклопедия. В 2-х т. Том 1 / гл. ред. и автор проекта С. Я. Левит. – М.: “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2007. – 1392 с.
7. Лукин, В. А. Художественный текст: основы лингвистической теории, аналитический минимум / В. А. Лукин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Ось-89, 2005. – 559 с.
8. Современный словарь по культурологии. – Мн.: “Современное слово”, 1999. – 736 с.
9. Струц І. Я. Лінгвапаэтычны слоўнік колеравобразаў беларускай паэзіі першай трэці XX стагоддзя: у 3ч. / І. А. Струц. – Мінск: Юніпак, 2015. – Ч. 1: Колеравобраз прасторы. – 2015. – 240 с.

A. Pisarenko

The Belarusian State University of Culture and Arts

e-mail: kaffiloll@mail.ru

Philological essay on the blue mist imagery in poetry and painting: comparative analysis of images in works by Ales Rasanau and Eyvind Earle

Key words: artistic image, imagery, magic realism, pictorial art, literary image, word picture, epithet, sound image, symbol.

This article compares and reveals the aesthetic value of the blue mist image on the example of Eyvind Earle's painting and Ales Rasanau's verset. The blue and yellow artistic antithesis shows the ambiguity of the artist's feelings. As for the word imagery, it also contains the author's antithesis – heart mourns and rejoices. While sharing the time of their creation (1980s) and the theme, the works of art in question depict light in different ways.

В.Ф. Падстаўленка

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П.М. Машэрава

e-mail: klit@vsu.by

УДК 821.161.3-1:7

ПРАБЛЕМА ДРАМАТЫЧНЫХ СТАСУНКАЎ МАСТАКА І ЧАСУ Ў ПАЭТЫЧНАЙ СІСТЭМЕ Т. КЛЯШТОРНАГА

Ключавыя словы: лірычны герой, мастацтва, драматызм, ідэйна-тэматычная скіраванасць твора, крытычны пафас, падтэкставасць.

У артыкуле даследуюцца вытокі дысгарманічных стасункаў мастака і часу ў мастацкай сістэме Тодара Кляшторнага. Цэвярджаецца, што вершаваная творчасць Кляшторнага ўключала ў сябе і ўласна беларускія мастацкія канцэпты, і фрагментарныя праявы сусветнай класікі, і прыёмы авангарднай паэтыкі (элементы імажынісцкага мастацтва). Аднак, відавочна, што на гэты рознапачатковы творчы сінтэз негатыўны ўплыў аказалі грамадска-ідэалагічныя вектары ў мастацтве. Дэтэрмінізм мастацтва і жыцця, прызначэнне творчай асобы – гэтыя агульнаэстэтычныя аспекты заўжды былі ў цэнтры ўвагі Тодара Кляшторнага.

Прызнаным з'яўляецца той факт, што беларуская паэзія першых двух дзесяцігоддзяў XX ст. развівалася ў рэчышчы ўласных нацыянальных традыцый і еўрапейскіх літаратурных уплываў эпохі мадэрнізму. Паказальным прыкладам таму можа паслужыць вершаваная творчасць Тодара Кляшторнага, патрыятычная аснова якой уключала ў сябе і ўласна беларускія мастацкія канцэпты, і фрагментарныя праявы сусветнай класікі, і прыёмы авангарднай паэтыкі (элементы

імажынісцкага мастацтва). Аднак, відавочна, што на гэты рознапачатковы творчы сінтэз негатыўны ўплыў аказалі грамадска-ідэалагічныя вектары ў савецкім мастацтве.

Тодар Кляшторны праявіў сябе як паэт новага мыслення, прадстаўнік імажынісцкай школы, які супрацьстаяў так званай “голай” фактаграфіі і павярхоўнай ілюстрацыі навакольнага жыцця ў творчасці.

Мэта артыкула: выявіць вытокі дысгарманічных стасункаў мастака і часу ў паэтычнай сістэме Тодара Кляшторнага.

Справядліва лічыцца, што мастацтва – асабліва галіна духоўнай дзейнасці асобы, эстэтычнае асваенне чалавекам Вялікага (вонкавага) і малога (унутранага) светаў. Законы эстэтыкі і законы рэчаіснасці патрабуюць ад паэта найбольш поўнага выяўлення яго гуманістычнай сутнасці і высокай грамадзянскай адказнасці. Дэтэрмінізм мастацтва і жыцця, прызначэнне творчай асобы – гэтыя агульнаэстэтычныя аспекты заўжды былі ў цэнтры ўвагі Тодара Кляшторнага. Мастацтва як сродак пазнання рэчаіснасці, думаецца, стала для яго не самамэтай, а хутчэй магчымасцю акцэнтаваць увагу рэцыпіентаў на “вечных” маральна-этычных паняццях *дабрыні, павагі, справядлівасці* і інш.

Для паэта актуалізацыя пытанняў пра сутнасць літаратурнай творчасці і мастацкую праўдзівасць была звязана з перыядам агульнага “вялікага будаўніцтва” ў краіне. Тады, як вядома, звышідэйная крытыка асуджала апісанні іманентнай прасторы лірычнага героя і навязвала аўтарам заўзяты рэвалюцыйны энтузіязм, гіпербалізаваны пафас грамадзянскасці. У выніку пасупова адбывалася тое, што ваяўнічыя апалагеты “калектыўна арыентаванага” мастацтва прыводзілі да сутнаснай дэфармацыі лірыкі як спецыфічнай формы суб’ектыўнага, канкрэтна-пачуццёвага спасціжэння жыцця, глыбіннага свету асобы.

Тодар Кляшторны як паэт тонкага эстэтычнага густу, схільны разважаць над “высокімі” катэгорыямі існай прыгажосці і справядлівасці, адчуваў, што мастацтва – гэта непалітызаваная сфера. Ён шмат задумваўся як над неабходнасцю лірыкі ў час маштабнай сацыяльнай трансфармацыі, так і над патэнцыйнай ідэйна-мастацкай мадыфікацыяй яе існавання. Вынікам гэтага роздуму стаў верш “Ці варта сёння быць паэтам?”, які быў напісаны вясной 1929 года:

*Ці варта лірніку пілікаць?
Ці варта лірыкай займацца?
Я доўга думаю над гэтым,
І сам да вынікаў прыходжу,
Што свет не створан для паэтаў,
Як і не створан без прыгоды,
А песні трэба нам другія,
Ад нас інакшых песень просяць... [1]*

Час напісання верша быў асабліва драматычны для Кляшторнага, бо працягвалася агульнае асуджэнне паэта як аўтара “ўпадніцкіх”, “шкодных” твораў, у цэнтры якіх былі толькі асабістыя пачуцці і думкі чалавека. З твораў Кляшторнага вынікае, што атмасфера таталітарнага рэжыму духоўна і светапоглядна спусташала паэта. Аўтар шукаў арыенціры выйсця ў гэты трагічны перыяд. У выніку гэтага ў яго лірыцы ўзмацніліся матывы песімізму, суму, тупіковай роздумнасці і фатальнасці, і ўсё часцей вершаваныя радкі заканчваюцца не жыццесцвярджальнымі клічнікамі, а трывожнымі пыталніцамі:

*Я ўсхваляваны чагосьці,
Чамусьці сэрца гэтак ные.
Ці па далёкай маладосці?
Ці над памылкамі сваімі? [1]*

“Ці варта сёння быць паэтам?” – гэтая распачная фраза гучыць як крык душы мастака, які не можа прымірыцца з невырашальнай супярэчлівасцю эпохі, што агрэсіўна вымагала ад творцаў аператыўнай практычнай аддачы і сервілізму:

*Ці не страшэнная памылка –
У час вялікі будаўніцтва,
На ліры лірніку пілікаць,
І з леры гэнае карміцца? [1]*

Усведамляючы ўвесь драматызм асабістага становішча (становішча мастака, які вымушаны сілаю абставінаў прынесці сваю музу ў ахвяру страшнай і злой сіле), паэт гатовы забыць свае ранейшыя мастацкія адкрыцці і перакананні, свае “ледзяныя гітары”:

*Мае гітары ледзяныя
Вартуе бусел у балоце.
Да іх я болей не вярнуся, –
Не можа сын свае эпохі*

*Пад небам вольнай Беларусі
Ісці ў далі сцежкай вохкай...[1]*

Гэтымі словамі аўтар, па сутнасці, прызнаў сваю творчую паразу, неактуальнасць асабістых мастацкіх поглядаў. Аднак згаданыя радкі, як і ўвесь верш “Ці варта сёння быць паэтам?”, маюць глыбокі падтэкст. Так, у вобразнай сістэме Кляшторнага “ледзяныя гітары” выступаюць як ўвасабленне лірыкі, што гаруе па згубленых, скаваных бездухоўнасцю ідэалах, перадусім ідэалах любові. Апелючы да самога тэксту верша, варта дадаць, што лірычны герой пакідае “ледзяныя гітары” Бацькаўшчыне, увасабленай тут у сімвалічным для беларусаў вобразе бусла.

У прыведзеным вершы закранута і дадатковая тэма стасункаў паэта з агульнасветавай мастацкай спадчынай, “старой культурай”. Лірычны герой не спрабуе, як таго вымагалі стваральнікі сучаснага мастацтва, зменшыць вагу духоўных набыткаў папярэдніх эпох, ён толькі падкрэслівае неабходнасць сінтэзаваць усё, што назапашана чалавецтвам, з новым мастацтвам, каб прадэманстраваць прагрэсіўны стыль часу:

<...> сягоняшні паэта
Павінен даць і стыль эпохі.
Тады ён песню дасць такую,
Каб лес і горы захадзілі. [1]

Такім чынам, верш “Ці варта сёння быць паэтам?” з’яўляецца аўтарскім роздумам, творчай аўтарэфлексіяй над пытаннем пра сутнасць сучаснага мастацтва, калі “душа за песню галасуе”, а трэба “не пакідаць грамадскай варты, не пакідаць свае трыбуны” [1]. Частковая хаатычнасць высноў Кляшторнага і пэўныя хістанні яго аўтарскай пазіцыі дэтэрмінаваны немагчымасцю лёгка парушыць дагматызм тагачасных грамадскіх устаноўак ці па-філасофску абстрагавацца ад іх.

Літаратура

1. Родныя вобразы / Літаратура / Тодар Кляшторны [электронны рэсурс] / Родныя вобразы. – Мінск, 2009. – Рэжым доступу: <http://rv-blr.com/verse/show/41403>. – Дата доступу: 10.01.2020.

V.F. Podstavlenko

Vitebsk State University named after P.M. Masherov
e-mail: klit@vsu.by

The problem of the dramatic relationship between the artist and time in the poetic system of T. Klyashtorny

Key words: lyrical hero, art, ideological and thematic focus of the work, critical pathos, subtext.

The article explores the origins of disharmonious relations between the artist and time in Todor Klyashtorny's artistic system. It is stated that Klyashtorny's poetic work included Belarusian artistic concepts, fragmentary manifestations of world classics, and techniques of avant-garde poetics (elements of imagist art). However, it is obvious that this diverse creative synthesis was negatively influenced by social and ideological vectors in art. The determinism of art and life, the purpose of the creative person-these General aesthetic aspects have always been the focus of Todor Klyashtorny's attention.

М.О. Польников

Витебский государственный университет имени П.М. Машерова
e-mail: markpolnikov8@gmail.com

УДК 821.161.1-311.9+[791.42:82.091]

ПОВЕСТЬ А. И Б. СТРУГАЦКИХ «ПИКНИК НА ОБОЧИНЕ» И ФИЛЬМ А.А. ТАРКОВСКОГО «СТАЛКЕР»: ОПЫТ ИНТЕРМЕДИАЛЬНОГО АНАЛИЗА

Ключевые слова: интермедиальность, интермедиальный анализ, типы интермедиальности, литература, кинематограф.

В статье осуществляется краткий обзор явления интермедиальности и её типов, проводится интермедиальный анализ повести А. и Б. Стругацких «Пикник на обочине» и художественного фильма А.А. Тарковского «Сталкер» с помощью классификации типов интермедиальности, предложенной Н. Исагуловым.

Интермедиальный анализ – перспективное, актуальное и развивающееся направление в современной семиотике и литературоведении. Активное исследование феномена интермедиальности осуществляли такие учёные как А. Ханзен-Лёве, С.П. Шера, И. Раевски, Н.А. Егорова, Н. Исагулов, Е.П. Шиньёв, Н.В. Тишунина, А. Тимашков, В.О. Чуканцова. Однако интерес к связям между произведениями различных видов искусства обнаруживается ещё в античную эпоху в «Поэтике» Ари-